

บทที่ ๒

แนวคิดเรื่องความมีอยู่

ในบทนี้ได้กล่าวถึงข้อพิสูจน์หรือการอ้างเหตุผลของความมีอยู่ (ontology) โดยให้ความหมายของความมีอยู่ (ontology) พร้อมทั้งข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงภววิทยา, ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงจักรวาลวิทยา, ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงอันทวิทยา และข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงจริยธรรม อันนำไปสู่การพิสูจน์เรื่องความมีอยู่ของอบายภูมิจึง ๔ ในพุทธปรัชญาเถรวาท ในบทที่ ๔ เป็นลำดับไป

๒.๑ ความหมายของความมีอยู่ (ontology)

ความมีอยู่/ภววิทยา (ontology) นั้น หมายถึง สาขาหนึ่งของอภิปรัชญา (metaphysics) ซึ่งศึกษาสิ่งที่เป็นจริง (reality) คือสิ่งที่มีอยู่จริง เป็นอยู่จริง ซึ่งอาจรู้ได้หรือไม่อาจรู้ได้ทางประสาทสัมผัส หมายความว่า สิ่งเป็นจริงนั้นมีลักษณะ ๒ อย่าง คือ มีอยู่จริงและเป็นอยู่จริง และการจะรู้ว่า สิ่งใด มีอยู่จริงหรือไม่มีอยู่จริง ก็ให้ศึกษาจากความมีอยู่ (existence) ของสิ่งนั้น และการจะรู้ว่า สิ่งใด เป็นอยู่จริงหรือไม่ ก็ให้ศึกษาจากความเป็นอยู่ หรือความเป็น (essence) ของสิ่งนั้น^๑ แต่ในส่วนของภววิทยา (ontology) ก็มีลักษณะที่เหมือนกันคือ การศึกษาว่าอะไรเป็นสิ่งเป็นจริง กล่าวคือ ศึกษาธรรมชาติของสิ่งที่เป็นจริงในฐานะที่เป็นสากลที่สุด หรือในฐานะที่เป็น สิ่ง ไม่ใช่ในฐานะสิ่งนั้นหรือสิ่งนี้ โดยเฉพาะ เช่น ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นต้นไม้ เป็นคน เป็นหิน ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับสถานที่ (space) และเวลา (time) หรือไม่ก็เป็นได้ ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นได้วิเคราะห์ปัญหาของความมีอยู่ (ontology) โดยมีหลัก ๓ ประการ^๒ คือ

(๑) ทฤษฎีทางภววิทยา ขึ้นอยู่กับหลักเหตุผลที่ไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์สามัญ (apriori) ซึ่งการยืนยัน หรือปฏิเสธสิ่งหนึ่งสิ่งใดล้วนเป็นสิ่งยากที่จะพิสูจน์ให้เห็นตามความเป็นจริงได้

(๒) นักอภิปรัชญา เมื่อขาดประสบการณ์ตรง แต่ได้พยายามที่จะตัดสินสิ่งที่รู้ว่าจะต้องเป็น อย่างนั้นอย่างนี้ โดยไม่พอใจในสิ่งที่ตนรู้ อยู่อย่างไม่สามารถรู้ชัดในความจริงแท้

^๑ อติศักดิ์ ทองบุญ, ศ.พิเศษ, ราชบัณฑิต, วิเคราะห์อภิปรัชญาในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑-๒.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๗๔-๗๕.

^๓ วิธาน สุชีวกุปต์, ผศ., อภิปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๘), หน้า ๒๔๒.

(๓) บทสรุปยืนยันหรือปฏิเสธของอภิปรัชญา ที่ไม่อาศัยประสาทสัมผัส หรือประสบการณ์สามัญ ถือว่าเป็นสิ่งไร้ความหมาย ซึ่งทัศนะนี้ในปัจจุบันปรากฏในปรัชญาสายปฏิฐานนิยม (logical positivism)

จากหลักการทั้ง ๓ นี้ จะเห็นได้ว่า ท่าทีของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อภววิทยา (ontology) นั้น มีแนวโน้มที่ไม่ยืนยันหรือปฏิเสธ แต่ท่าทีที่เด่นชัดก็คือพุทธปรัชญาเถรวาทยืนยันหลักการที่แน่นอน โดยเน้นความจริงที่อยู่ในขอบเขตของประสบการณ์ ดังที่ปรากฏในพระพุทฺธพจน์ซึ่งว่าด้วยสิ่งทั้งปวง (สัพพสูตร)^๔ โดยมีใจความว่า ทุกสิ่ง ทุกอย่าง หมายถึงอวัยวะประสาทสัมผัสทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น ร่ายกาย และจิตใจ เรียกว่าอายตนะภายใน และสิ่งที่ถูกรับรู้ ที่มีอยู่คู่กับสิ่งทั้ง ๖ ดังกล่าว คือ รูป (สสาร) เสียง กลิ่น รส สิ่งสัมผัสได้ เรียกว่าอายตนะภายนอก และอารมณ์ของจิตตามลำพัง โดยอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกนี้ ได้ครอบคลุมเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ไว้หมดสิ้น ถ้าใครปฏิเสธทุกสิ่งตามนัยนี้ และประกาศทุกสิ่งทุกอย่างใหม่ แม้ว่าเขาอาจจะมีทฤษฎีของตนเอง แต่เมื่อถูกถามเข้า เขาก็ไม่สามารถจะตอบให้เห็นชัดเจนได้ และในที่สุดจะตกอยู่ในภาวะสับสนทางความคิด เพราะสิ่งที่เรียกว่า “ทุกสิ่ง” ชนิดใหม่ของเขา ไม่อยู่ในขอบข่ายของประสบการณ์

นอกจากนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทยังชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ประสบการณ์ของบุคคลทั่วไปล้วนขึ้นอยู่กับอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกดังกล่าว เพราะฉะนั้นการศึกษาวิเคราะห์ธรรมชาติของความจริงแท้ที่ก้าวไปนอกขอบเขตของอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกจึงมักจะนำไปสู่ความขัดแย้ง และทฤษฎีที่มีบทสรุปแตกต่างกัน ประการสำคัญ แม้สิ่งที่บุคคลเรียกว่า การรับรู้แบบพิเศษ ชนิดที่ถือว่ามิอยู่เหนือประสบการณ์สามัญ ก็ต้องมีมูลฐานอยู่ที่อายตนะภายในกับอายตนะภายนอก เพราะการรับรู้ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีสหสัมพันธ์เชิงเหตุผล ไม่ว่าจะเป็นแง่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสสาร เรื่องจิตใจ เรื่องศีลธรรม และเรื่องนามธรรมอื่นๆ

๒.๒ ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงภววิทยา

การอ้างเหตุผลแบบนี้เป็นการอ้างเหตุผลเชิงมโนทัศน์ หรือแบบก่อนประสบการณ์ ซึ่งเห็นว่าการยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้าสามารถกระทำได้โดยไม่ต้องอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์ หรือประสบการณ์ แต่อาศัยการวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องพระเจ้าในฐานะสิ่งที่สมบูรณ์สูงสุดเพียงอย่างเดียว ผู้ที่เสนอแนวคิดนี้ได้แก่ แอนเซลม (Anselm) จอห์น ดัน สโกตัส (John Dun Scotus) เดส์การ์ต (Descartes) สปิโนซา (Spinoza) และไลบ์นิซ (Leibniz) ส่วนนักปรัชญาร่วมสมัยได้แก่ นอร์แมน มัลคอม (Norman Malcom)

^๔ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๓/๒๒.

คาร์ล บาร์ธ (Karl Barth) ชาร์ลส์ ฮาร์ทฮอร์น (Charles Harshorne) เจมส์ รอสส์ (James Ross) และอัลวิน แพลนทิงกา (Alvin Plantinga) เป็นต้น^๕ โดยเฉพาะแอนเซลม (Anselm) เสนอว่า

๑) สัต (being) ซึ่งยิ่งใหญ่ที่สุดเท่าที่สามารถคิดถึงได้จะต้องมีอยู่จริงด้วย ไม่ใช่แค่คิดถึงได้อย่างเดียว

๒) สัตที่ดำรงอยู่ในความเป็นจริง ย่อมยิ่งใหญ่กว่าสัตที่สามารถคิดถึงได้อย่างเดียว (เพราะสัตดังกล่าวทั้งคิดถึงได้และมีอยู่)

๓) ดังนั้น สัตที่สามารถคิดถึงได้ซึ่งยิ่งใหญ่ที่สุด คือพระเจ้าย่อมต้องมีอยู่^๖

ในที่นี้มีประเด็นปัญหา ๒ ประการ คือ ประเด็นที่ ๑ คือการดำรงอยู่อย่างจำเป็น (necessary existence) และประเด็นที่ ๒ คือการแสดงออกซึ่งความศรัทธา (an expression of faith) ดังต่อไปนี้

ก. ประเด็นที่ ๑ การดำรงอยู่อย่างจำเป็น (necessary existence) ใน On Behalf of the Fool กาวนิโล (Gaunilo) ได้แย้งการอ้างเหตุผลของแอนเซลม โดยอ้างเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้ากับเกาะสมบูรณ์แบบ (the perfect island) กล่าวคือ เห็นว่าถ้าเป็นตามความคิดของแอนเซลม การมีความคิดเรื่องเกาะสมบูรณ์แบบซึ่งมีอยู่ในจิต (intentional existence) ย่อมต้องนำไปสู่การที่เกาะนั้นมีอยู่จริง (formal existence) แต่ในความเป็นจริงแล้วการมีอยู่ในจิต หรือการที่เราสามารถคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในจิตได้ ไม่จำเป็นจะต้องนำไปสู่การมีอยู่ในความเป็นจริงของสิ่งนั้น แอนเซลมโต้แย้งกาวนิโลในประเด็นนี้ว่าการมีอยู่มีสองแบบคือ การดำรงอยู่อย่างมีเงื่อนไข (contingent existence) กับการดำรงอยู่อย่างจำเป็น (necessary existence) สิ่งซึ่งยิ่งใหญ่ที่สุด และสามารถคิดถึงได้ต้องดำรงอยู่จริงและเป็นสิ่งที่ไม่สามารถคิดได้ว่าไม่ดำรงอยู่ กล่าวคือจำเป็นต้องดำรงอยู่ ดังนั้น มีแต่สิ่งที่ยังดำรงอยู่อย่างจำเป็นเท่านั้นที่สามารถจะเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งสามารถคิดถึงได้ และสิ่งนั้นคือพระเจ้า การอ้างเหตุผลของกาวนิโลนั้นไม่สามารถใช้ได้ เพราะพระเจ้าเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่สามารถคิดถึงได้ และมีอยู่อย่างจำเป็น ในขณะที่สัตอื่นๆ เช่น เกาะสมบูรณ์แบบดำรงอยู่อย่างมีเงื่อนไข หรือมีเงื่อนไขทั้งสิ้น สำหรับแอนเซลมจึงเป็นไปได้เลยที่พระเจ้าจะไม่มีอยู่^๗

นักปรัชญาศาสนาในปัจจุบันที่สนับสนุนการอ้างเหตุผลเชิงภววิทยา เช่น นอร์แมน มัลคอม เสนอว่าแทนที่จะเข้าใจความคิดเรื่อง “สัตจำเป็น” (necessary being) ในฐานะมโนทัศน์ที่ไร้ความหมาย เราควรพิจารณาโมทัศน์นี้ในบริบททางศาสนา จากข้อเสนอของแอนเซลม มัลคอม มองว่า มโนทัศน์เรื่อง “สัตจำเป็น” สร้างมาขึ้นเพื่อแสดงว่าพระเจ้าทรงดำรงอยู่ในลักษณะที่สามารถคิดถึงได้อย่างยิ่งใหญ่ที่สุด เพื่อ

^๕ Edwards, Paul. **Atheism**. In Donald M. Bochert (ed.). **The Encyclopedia of Philosophy**. Second Edition. New York: Macmillan, Vol. 1 (2006): 356-377.

^๖ Gale, R. **On the Nature and Existence of God**. (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), pp. 187-190.

^๗ Martin, M. **Atheism: A Philosophical Justification**. (Philadelphia, PA: Temple University Press, 1990), pp. 232-245.

ขจัดความเป็นไปได้ของการไม่มีอยู่ (non-existence) ซึ่งเป็นนัยของการดำรงอยู่โดยบังเอิญ มัลคอมเห็นว่า ไม่ใช่เรื่องไร้สาระที่จะปฏิเสธความคิดเรื่องพระเจ้าในฐานะของสัตว์ที่มีข้อจำกัด เพราะเป็นไปตามตรรกะของความเชื่อทางศาสนา นั่นคือ หากพระเจ้าทรงมีลักษณะแห่งข้อจำกัด พระเจ้าย่อมทรงไม่อาจเป็นที่เคารพสักการะได้ มัลคอมมองว่าการพูดถึงสัตว์ที่มีเงื่อนไข (contingent) และสัตว์จำเป็น (necessary) มีลักษณะเป็น การใช้ภาษาพูดถึงสิ่งตรงกันข้ามเช่นเดียวกับมโนทัศน์เรื่องการอิงอาศัย (dependence) และมโนทัศน์เรื่องการเป็นอิสระ (independence) ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกัน โดยมโนทัศน์แรกมีฐานะด้อยกว่าอีกมโนทัศน์หนึ่ง สัตว์ที่มีเงื่อนไขนั้นมีข้อจำกัด เพราะการดำรงอยู่ของสัตว์ประเภทนี้จำเป็นต้องขึ้นกับสิ่งอื่น ดังนั้น จึงนับว่าด้อยกว่า เมื่อเป็นสิ่งที่ด้อยกว่า ก็จะไม่สามารถที่จะทำให้เกิดสิ่งอื่นได้ มัลคอมเห็นว่า นี่คือเหตุผลสำคัญที่ทำให้แอนเซล์มเห็นว่า พระเจ้าทรงต้องมีอยู่อย่างเป็นอิสระเหนือสิ่งอื่น พระองค์ทรงต้องเป็นสัตว์จำเป็น^๔

ข. ประเด็นที่ ๒ ในประเด็นของการแสดงออกซึ่งศรัทธา (an expression of faith) คาร์ล บาร์ธ (Karl Barth) ตีความการอ้างเหตุผลเชิงภววิทยาว่าเป็นการแสดงออกซึ่งศรัทธา (an expression of faith) ซึ่งมีสมมติฐานล่วงหน้าอยู่แล้วว่าพระเจ้าทรงมีอยู่ บาร์ธเห็นว่าข้อเสนอของแอนเซล์มใน Proslogium ไม่ได้เป็นการอนุมานการดำรงอยู่ของพระเจ้าจากนิยามดังกล่าว บาร์ธแย้งนักวิจารณ์ที่ไม่เห็นด้วยกับการอ้างเหตุผลเชิงภววิทยาว่าเป็นการปฏิเสธสมมติฐานล่วงหน้าของข้อยืนยันทางเทววิทยา และตีความผิดว่าเป็นการอนุมานทางปรัชญาแบบก่อนประสบการณ์^๕

ปัญหาสำคัญของการอ้างเหตุผลเชิงภววิทยาคือการอ้างเหตุผลแบบนี้ไม่ได้ตอบคำถามที่ว่า พระเจ้าทรงมีอยู่ในแบบก่อนประสบการณ์จริงหรือไม่ กล่าวคือ เรายังคงไม่สามารถที่จะยืนยันหรือรู้ได้ว่า ข้ออ้างของการอ้างเหตุผลแบบนี้เป็นจริงหรือถูกต้อง การอ้างเหตุผลแบบนี้จึงถูกโต้แย้งจากการอ้างเหตุผลแบบอื่นๆ เช่น การอ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยาที่ได้แย้งว่า แม้การอ้างเหตุผลแบบนี้จะเป็นการปรับเปลี่ยนจากการพิจารณานิยามพระเจ้าในแบบของแอนเซล์มไปสู่การแสดงออกซึ่งศรัทธาในพระเจ้าในงานของบาร์ธ แต่การอ้างเหตุผลแบบนี้ยังคงต้องอาศัยความตระหนักถึงธรรมชาติของพระเจ้า ซึ่งไม่มีมนุษย์คนใดที่จะสามารถทำได้ เพราะความรู้ของมนุษย์ได้มาจากผัสสะเท่านั้น ความตระหนักที่ว่าจะเป็นไปได้เฉพาะในกรณีที่พระเจ้าทรงแสดงถึงการมีอยู่ของพระองค์ในลักษณะที่มนุษย์รับรู้ได้ด้วยประสบการณ์ของตน ทั้งนี้การอ้างเหตุผลแบบอื่นๆ มักเป็นแบบหลังประสบการณ์ (a posteriori) ที่พยายามยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้าผ่านประสบการณ์ของมนุษย์

^๔ James, George Alfred. **Atheism**. In Mircea Eliade (ed.). **The Encyclopedia of Religion**. New York: Macmillan, Vol. 1 (1987):479-490.

^๕ Rowe, William L. **Atheism**. In Edward Craig (ed.). **Rout ledge Encyclopedia of Philosophy**. [CD-Rom Version 1.0], 1998.

๒.๓ ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงจักรวาลวิทยา

ในที่นี้มีประเด็นปัญหา ๒ ประการ คือ ประเด็นที่ ๑ คือ การมีอยู่ของปฐมเหตุ (a first cause) และประเด็นที่ ๒ คือ ปฐมเหตุดังกล่าวมีคุณสมบัติต่างๆ ที่ตรงกับความคิดเรื่องพระเจ้า ดังต่อไปนี้

ก. ประเด็นที่ ๑ ในประเด็นของการมีอยู่ของปฐมเหตุ (a first cause) การอ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยาเป็นการอ้างเหตุผลจากการมีอยู่ของโลกไปสู่การมีอยู่ของพระเจ้า โดยทั่วไปการอ้างเหตุผลแบบนี้มีอยู่ ๒ ขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกอ้างถึงการมีอยู่ของโลกไปสู่การมีอยู่ของปฐมเหตุ (a first cause) หรือสัจจำเป็น (necessary being) ซึ่งเป็นที่มาของการดำรงอยู่ของโลก และขั้นที่สองเสนอว่าปฐมเหตุดังกล่าวมีคุณสมบัติต่างๆ ที่ตรงกับความคิดเรื่องพระเจ้า การอ้างเหตุผลแบบนี้สามารถสืบย้อนไปได้ถึงแนวคิดเรื่อง “ปฐมกร” ของอริสโตเติลในงานเรื่อง Metaphysics และ Physics และเป็นการอ้างเหตุผลที่มีบทบาทสำคัญในบรรดานักปรัชญาศาสนาและนักเทววิทยาในยุคกลาง นักปรัชญาชาวอาหรับ เช่น อัล-กอซาลี (al-Ghazali) นักเทววิทยายิว เช่น ไมโมนิเดส (Maimonides) และนักเทววิทยาคริสต์ เช่น อไควนัส (Aquinas) ล้วนแต่ใช้การอ้างเหตุผลการมีอยู่ของพระเจ้าแบบนี้ทั้งสิ้น งานของอไควนัส คือ Summa Theologiae ได้เสนอการอ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยาที่ส่งอิทธิพลต่อนักคิดยุคต่อมา เช่น ไลบ์นิซ (Leibniz) รวมถึงนักปรัชญาศาสนาร่วมสมัย เช่น อี.แอล.มาสคาล (E.L. Mascall) ออสติน ฟาร์เรอร์ (Austin Farrer) เฟรดเดอริก โคเพลสตัน (Frederick Copleston) และริชาร์ด เทย์เลอร์ (Richard Taylor) เป็นต้น^{๑๐}

ข. ประเด็นที่ ๒ ในประเด็นของปฐมเหตุดังกล่าวมีคุณสมบัติต่างๆ ที่ตรงกับความคิดเรื่องพระเจ้า การอ้างเหตุผลจากสาเหตุ อไควนัสเริ่มจากข้อเท็จจริงที่ว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสัมฤทธิ์เหตุ (efficient cause) หรือโดยผู้กระทำ (active agent) ย่อมต้องมีสาเหตุ แต่ไม่มีสิ่งใดที่สามารถเป็นสัมฤทธิ์เหตุของตัวเองได้ มิฉะนั้นจะหมายความว่าสิ่งนั้นมีอยู่ก่อนที่ตัวเองจะเกิดขึ้นมา และเช่นเดียวกัน การสืบสาวหาสาเหตุถอยกลับไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้นยอมรับไม่ได้ เนื่องจากถ้าไม่มีสาเหตุเริ่มแรกย่อมไม่มีสาเหตุที่เป็นผลต่อเนื่องตามมา และก็จะไม่มีผลลัพธ์ปัจจุบัน ซึ่งขัดแย้งกับประสบการณ์ของเรา ดังนั้น จากการมีอยู่ของ “สาเหตุที่มีสาเหตุ” (caused cause) เราต้องสรุปว่ามี “สาเหตุแรก” (first cause) ที่ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยสาเหตุอื่น และสาเหตุเริ่มแรกนั้นก็คือพระเจ้า การอ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยาแบบโทมัสต์ อาจสรุปได้ดังนี้

- ๑) สิ่งต่างๆ ในธรรมชาติย่อมมีสาเหตุ
- ๒) ไม่มีอะไรที่เป็นสาเหตุของตัวเอง
- ๓) การสืบสาวหาสัมฤทธิ์เหตุย้อนกลับไปเป็นลำดับอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเป็นไปไม่ได้
- ๔) ดังนั้น มีสาเหตุแรกที่ไม่ได้เกิดจากสาเหตุอื่น ซึ่งทุกคนเรียกว่า “พระเจ้า”

^{๑๐} James, George Alfred. **Atheism**. In Mircea Eliade (ed.). **The Encyclopedia of Religion**. New York: Macmillan, Vol. 1 (1987):479-490.

การอ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยาแบบนี้เป็นการอ้างเหตุผลตามแนวทางของไลบ์นิซ (Leibnizian cosmological argument) โดยเขาพัฒนาการอ้างเหตุผลแบบนี้ต่อมาจากไควนส์อีกทีหนึ่ง ไลบ์นิซตั้งคำถามว่าทำไมจึงมีบางสิ่งแทนที่จะไม่มีอะไรอยู่เลย (Why are there something rather than nothing?) ในความหมายของไลบ์นิซ การมีบางสิ่งอยู่ในจักรวาลไม่ได้เป็นเพียงเรื่องบังเอิญ ไลบ์นิซเสนอให้ใช้ “หลักเหตุผลเพียงพอ” (principle of sufficient reason) ซึ่งมีเนื้อหาว่า “ไม่มีข้อเท็จจริงใดๆ ที่จริงหรือดำรงอยู่ หรือประพจน์ที่จริงใดๆ ที่ไม่อาจหาเหตุผลอันเพียงพอที่จะอธิบายว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น และไม่เป็นอย่างอื่น แม้ว่าเราจะไม่สามารถรู้เหตุผลนี้ได้ในกรณีส่วนใหญ่ก็ตาม” (There can be found no fact that is true or existent, or any true proposition, without there being a sufficient reason for its being so and not otherwise, although we cannot know these reasons in most cases.) เขาเห็นว่าเราไม่อาจค้นพบเหตุผลเพียงพอจากสิ่งเฉพาะทั้งหลายในจักรวาล แต่ต้องมีสาเหตุอันเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องมีอยู่เชิงอภิปราย และการไม่มีอยู่ของสิ่งนี้เป็นไปไม่ได้ โดยที่ตัวของสัจนั้นเองจะเป็นเหตุผลเพียงพอสำหรับการมีอยู่ ทั้งของตัวมันเองและของทุกสิ่งที่มีเงื่อนไข หรือสิ่งเฉพาะทั้งหลายด้วย การอ้างเหตุผลของไลบ์นิซสรุปได้ดังนี้

- ๑) ทุกสิ่งที่มีอยู่มีคำอธิบายการมีอยู่ของมัน ไม่ว่าโดยความจำเป็นโดยธรรมชาติของตัวมันเอง หรือโดยสาเหตุจากภายนอก
- ๒) ถ้าจักรวาลมีคำอธิบายเรื่องการมีอยู่ของมัน คำอธิบายนั้นคือพระเจ้า
- ๓) จักรวาลมีอยู่
- ๔) ดังนั้น คำอธิบายเรื่องการมีอยู่ของจักรวาลก็คือพระเจ้า^{๑๑}

ในงานเขียนเรื่อง *Dialogues Concerning Natural Religion* (ค.ศ. 1779) *Treatise of Human Nature* (ค.ศ. 1739) *An Enquiry Concerning Human understanding* (ค.ศ. 1748) เดวิด ฮูม (David Hume) ได้แย้งการอ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยา โดยแย้งว่าการที่เราเข้าใจว่าทุกเหตุการณ์ต้องมีสาเหตุนั้นเป็นเพียงการทำงานของจิตที่เชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ที่มาก่อนกับที่มาทีหลังเข้าด้วยกัน จริงๆ แล้วสิ่งต่างๆ ไม่ได้เชื่อมโยงกันในลักษณะของการเป็นสาเหตุและผลแต่อย่างใด การอ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยาถูกโต้แย้งเป็นอย่างมากในปัจจุบันจากทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะทฤษฎีที่เกี่ยวกับกำเนิด

^{๑๑} Leibniz, G. **Monadology**. In P.P. Wiener (ed). (1714). **Leibniz Selections**. (New York: Charles Scribner's Sons, 1951) pp. 218-219 ; Plantinga, A. **Is Belief in God Properly Basic?** *Nous* 15 (1). (1981): 41-51.

จักรวาล เช่น ทฤษฎีบิ๊กแบงซึ่งเป็นเรื่องการขยายตัวออกของจักรวาลเอง และต้องอาศัยคำอธิบายเชิงเวลา จักรวาลในแบบนี้เกิดขึ้นในเวลาและอวกาศด้วยตัวเอง ไม่ได้เกี่ยวกับสาเหตุอื่น^{๑๒}

๒.๔ ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงอันตริวิทยา

ในประเด็นปัญหาเรื่อง การอ้างเหตุผลจากการออกแบบ (argument from design) การอ้างเหตุผลเชิงอันตริวิทยา เรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า การอ้างเหตุผลจากการออกแบบ (argument from design) การอ้างเหตุผลแบบนี้เป็นแบบหลังประสบการณ์ และสัมพันธ์กับการอ้างเหตุผลสองแบบแรก โดยมีข้ออ้างพื้นฐานคือ

๑) โลกแสดงตัวออกมาโดยมีระบบระเบียบที่มีเป้าหมายหรือมีรูปแบบ

๒) ดังนั้น โลกย่อมถูกสร้างโดยผู้ออกแบบที่มีสติปัญญา (an intelligent designer)^{๑๓}

การอ้างเหตุผลเชิงอันตริวิทยาในยุคแรกๆ ใช้การเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นกับ โลกธรรมชาติ การอ้างเหตุผลดังกล่าวพัฒนาขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการพัฒนาของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ การอ้างเหตุผลที่เป็นที่รู้จักกว้างขวาง คือ การอ้างเหตุผลของวิลเลียม พาเลย์ (William Paley) ใน Natural Theology (1802) นักปรัชญาและนักเทววิทยาชาวอังกฤษ ในปัจจุบันมีนักปรัชญาศาสนาและและนักเทววิทยาหลายคนเสนอการอ้างเหตุผลแบบนี้ เช่น เอฟ. อาร์. เทนแนนท์ (F.R. Tennant) ริชาร์ด สวินเบิร์น (Richard Swinburne) เอ.อี. เทย์เลอร์ (A.E. Taylor) ปีเตอร์ เบอร์ตอคซี (Peter Bertocci) อัลวิน แพลนติงกา (Alvin Plantinga) และเอ็ม เอ. คอรี (M.A. Corey) เป็นต้น^{๑๔}

พาเลย์มองว่าจักรวาลและโลกธรรมชาติมีระบบ หรือมีรูปแบบ เช่น ความสม่ำเสมอของ ฤดูกาล การเคลื่อนไหวของดาวเคราะห์ การเจริญเติบโตของพืช ระบบกลไกของร่างกายมนุษย์ระบบ หรือรูปแบบเหล่านี้มีลักษณะคล้ายกับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นาฬิกา ซึ่งไม่เพียงแต่มีการทำงานอย่างเป็นระบบที่เหมือนกันเท่านั้น หากแต่ยังมีการกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายบางอย่างเช่นกัน และส่วนประกอบแต่ละส่วนของระบบกลไกนี้สามารถเคลื่อนไหวย่างสอดคล้องกับส่วนอื่นๆ ให้บรรลุเป้าหมายได้ เราเห็นว่าสิ่งสร้างต่างๆ เป็นผลของสติปัญญา และการวางแผนของมนุษย์ ผลของสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์นั้นละม้ายคล้ายคลึงกับผลของสิ่งที่เราพบในโลกธรรมชาติ เราจึงสามารถอนุมานได้ว่าสาเหตุที่ก่อให้เกิดผลเหล่านี้มีลักษณะคล้ายกัน ปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกธรรมชาติต้องมีผู้มีสติปัญญาเป็นผู้ออกแบบสร้างสรรค์ขึ้นนั่นคือ พระเจ้า การอ้าง

^{๑๒} Hume, D. *Dialogues concerning Natural Religion*. Edited with introduction by N. Kemp Smith. (Indianapolis, IN: Bobbs-Merrill, 1981), pp. 89-96.

^{๑๓} Mackie, J. L. *The Miracle of Theism*. (Oxford: University Press, 1982), pp. 78-92.

^{๑๔} James, George Alfred. *Atheism*. In Mircea Eliade (ed.). *The Encyclopedia of Religion*. New York: Macmillan, Vol. 1 (1987):479-490.

เหตุผลของพาลีย์เป็นการเปรียบเทียบระหว่างจักรวาลกับสิ่งสร้างของมนุษย์คือนาฬิกา ทั้งโลกธรรมชาติและนาฬิกาต่างเป็นสิ่งที่สร้างที่มีระบบ ดำเนินไปเพื่อบรรลุเป้าหมายบางอย่าง ทั้งสองสิ่งนี้ทำให้เราสามารถคิดได้ว่าต้องมีผู้สร้างที่เป็นสาเหตุให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้น ในขณะที่นาฬิกาต้องมีผู้สร้างคือ ช่างทำนาฬิกา โลกธรรมชาติย่อมต้องมีผู้ออกแบบและสร้างขึ้นในลักษณะเดียวกันคือพระเจ้า

การอ้างเหตุผลจากการออกแบบถูกโต้แย้งและลดความน่าเชื่อถือในเวลาต่อมาโดยทฤษฎีของดาร์วิน ซึ่งให้คำอธิบายเรื่องการคัดสรรตามธรรมชาติ (natural selection) ซึ่งอธิบายการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ว่าขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและปรับเปลี่ยนอวัยวะส่วนต่างๆ ตามหน้าที่การใช้งานซึ่งไม่จำเป็นต้องอ้างถึงผู้มีปัญญาย่างพระเจ้าในฐานะของผู้ออกแบบโลกธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการโต้แย้งถึงความแตกต่างระหว่างโลกธรรมชาติกับสิ่งสร้างของมนุษย์อย่างนาฬิกาว่า นาฬิกาไม่มีหลักการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนภายในตัวมันเอง ซึ่งต่างจากองค์ประกอบต่างๆ ในธรรมชาติที่ปรับตัวได้ ในทำนองเดียวกัน เดวิด ฮูม ได้โต้แย้งการอ้างเหตุผลจากการออกแบบว่าสิ่งที่มนุษย์ออกแบบสร้างขึ้นกับโลกธรรมชาติแบบองค์รวมมีความแตกต่างกันในหลายด้านมากกว่าที่จะมีลักษณะเหมือนกัน^{๑๕}

นอกจากนี้ นักปรัชญาศาสนายังมีการพยายามนำเสนอแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาสร้างเป็นฐานสำหรับการอ้างเหตุผลเชิงอันตริวิทยาเช่นเดียวกับพาลีย์แต่มีความแตกต่างออกไป เช่น ทศนะของ เอ็ม เอ คอร์รี่ (M.A. Corey) โต้แย้งว่า ปัจจัยจำเป็นที่ทำให้ชีวิตเป็นไปได้มีความหลากหลายมาก และต่างเป็นอิสระจากกันในเชิงสาเหตุ (คืออยู่เป็นอิสระโดยไม่ขึ้นต่อกัน) ปัจจัยที่ต่างออกไปจากที่เป็นอยู่แม้เพียงเล็กน้อย ก็อาจทำให้ไม่เกิดสิ่งมีชีวิตใดๆ เลยก็ได้เช่นกัน ดังนั้นจึงจะต้องมีผู้ที่จงใจสร้างให้สิ่งมีชีวิตนั้นเกิดขึ้น คอร์รี่ได้อ้างเหตุผลดังนี้

๑) ปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ชีวิตเกิดขึ้นได้ ได้เกิดขึ้นพร้อมกันในทางฟิสิกส์ได้เงื่อนไขปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นอิสระต่อกันในเชิงสาเหตุนั้น ไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญ แต่เกิดขึ้นได้ด้วยผู้ออกแบบที่มีสติปัญญา (intelligent design) เท่านั้น

๒) จักรวาลของเรามีการเกิดขึ้นพร้อมกันอย่างนี้จำนวนมาก

๓) ดังนั้น จักรวาลของเราย่อมถูกออกแบบมาอย่างมีสติปัญญา (โดยผู้สร้างที่มีสติปัญญา)^{๑๖}

การอ้างเหตุผลเชิงอันตริวิทยาเป็นการอ้างเหตุผลยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้าที่มีปัญหาหลายประการโดยสรุป คือ ประการแรก แม้ว่าจักรวาลจะประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ที่เป็นระบบระเบียบมากมายแต่ไม่จำเป็นต้องมองว่าจักรวาลเป็นสิ่งสร้างเหมือนนาฬิกา แต่สามารถมองเป็นรูปแบบอื่นได้ เช่น เป็นองค์ประกอบที่มีชีวิต (living organism) ตามทศนะของฮูม หรือเป็นการคัดสรรตามธรรมชาติแบบดาร์วิน ประการที่สอง

^{๑๕} Plantinga, A. *Is Belief in God Properly Basic?* *Nous* 15 (1). (1981): 41-50.

^{๑๖} Thrower, J. *A Short History of Western Atheism*. (London: Pemberton Publishing Co, 1971), pp. 68-73.

เราไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่ามีสาเหตุเดียวที่สร้างสิ่งที่เป็นระบบระเบียบที่เรารู้โดยประสบการณ์ว่าเป็นผู้ออกแบบที่มีสติปัญญา การมีสิ่งที่มีสติปัญญาในธรรมชาติใช้ว่าจะต้องมีสิ่งที่มีสติปัญญาสูงสุดเป็นผู้สร้างประการที่สาม ในกรณีที่มีปรากฏการณ์ประหลาดที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยระเบียบทางธรรมชาติ ย่อมหมายความว่า จะต้องเป็นผู้สร้างอื่นที่ประหลาดกว่าผู้สร้างที่มีสติปัญญาเช่นนั้นหรือ แม้เราจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับโลกธรรมชาติ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า เราจะใช้การเปรียบเทียบเชิงประจักษ์ระหว่างโลกธรรมชาติดกับสิ่งสร้างโดยอาศัยประสบการณ์ของเราเสมอ การอ้างเหตุผลแบบนี้จึงค่อนข้างมีปัญหา

๒.๕ ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงจริยธรรม

ในที่นี้มีประเด็นปัญหา ๒ ประการ คือ ประเด็นที่ ๑ คือ การอ้างเหตุที่มาของจริยธรรมอันสมบูรณ์ (absolute) และประเด็นที่ ๒ คือ ในประเด็นของจริยธรรมที่ไม่สมบูรณ์ ดังต่อไปนี้

ก. ในประเด็นนี้คือ การอ้างเหตุที่มาของจริยธรรมอันสมบูรณ์ (absolute) การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นข้อถกเถียงแบบหลังประสบการณ์อีกรูปแบบหนึ่ง เป็นข้อถกเถียงที่อาศัยประสบการณ์ทางจริยธรรมของมนุษย์ หลายคนเชื่อว่าการตัดสินทางจริยธรรมของมนุษย์ไม่สามารถที่จะยืนยันได้ หากมิได้ยึดถือไว้ก่อนว่ามีความเป็นจริงสูงสุดอย่างเช่นพระเจ้า การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมอาจมองได้ในหลายรูปแบบ เช่น กฎจริยธรรมย่อมต้องมีผู้ให้กฎ (Lawgiver) ซึ่งผู้ที่ให้กฎย่อมต้องเป็นพระเจ้า หรือการเข้าใจกฎจริยธรรมในฐานะคำสั่ง ย่อมหมายความว่าต้องมีผู้ออกคำสั่งคือพระเจ้า ทั้งหลายนี้ชี้ว่าพระเจ้าทรงเป็นที่มาของจริยธรรมอันสมบูรณ์ (absolute) คือเป็นสากล และเป็นภววิสัย (objective) การอ้างเหตุผลแบบนี้อยู่ในรูปแบบดังต่อไปนี้

๑) ถ้ากฎจริยธรรมสมบูรณ์มีอยู่ พระเจ้าย่อมมีอยู่

๒) กฎจริยธรรมสมบูรณ์มีอยู่

๓) ดังนั้น พระเจ้าย่อมมีอยู่

การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นการอ้างเหตุผลเพื่อยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้าซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เนื่องจากมีลักษณะเด่นสองประการ คือ เป็นการอ้างเหตุผลเชิงปฏิบัติซึ่งอิงกับประสบการณ์ทางจริยธรรมของมนุษย์มากกว่าที่จะเป็นการอ้างเหตุผลเชิงทฤษฎี และการอ้างเหตุผลแบบนี้ยังเป็นการยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้าในลักษณะที่เป็นบุคคลมากกว่าจะเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์เช่น ในฐานะปฐมกร (the prime mover) หรือสิ่งที่มีอยู่อย่างจำเป็น (necessary being) ในเชิงทฤษฎีทางเทววิทยาและปรัชญา นักปรัชญาที่เสนอการอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อยืนยันการมีอยู่ของเจ้ามีสืบย้อนไปได้ถึงสมัยปรัชญากรีก คือ เปเลโต้ (Plato) วิลเลียมแห่งออกคัม (William of Occum) เดส์การ์ท (Descartes) เบิร์คเลย์ (Berkley) คานต์ (Kant) และนักปรัชญาศาสนาร่วมสมัย เช่น ซี.เอส.ลูอิส (C.S. Lewis) เฮสติง แรชดัส

(Hasting Rashdall) ดับเบิลยู. อาร์. ซอร์เลย์ (W.R. Sorley) เอ. อี. เทย์เลอร์ (A.E. Taylor) และโรเบิร์ต อาดัมส์ (Robert Adams) เป็นต้น^{๑๗}

การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมที่สำคัญมาจากการอ้างเหตุผลของคานท์ ใน Critique of Pure Reason (1786) Critique of Judgment (1790) Religion within the Limits of Reason Alone (1792) และ Opus Postumum (1804) คานท์ปฏิเสธการอ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยาเพราะเห็นว่าไม่มีข้อถกเถียงจากประสบการณ์ใดที่สามารถจะยืนยันการมีอยู่ของสิ่งที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสของมนุษย์ได้ และประสาทสัมผัสของมนุษย์ก็ไม่สามารถเข้าถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่พ้นการรับรู้ของพระเจ้าได้ แต่ทั้งนี้คานท์ก็ยังยอมรับการมีอยู่ของพระเจ้า โดยอ้างเหตุผลอิงกับประเด็นทางจริยธรรมสำหรับคานท์แล้ว พระเจ้าไม่ใช่วัตถุของความรู้หากแต่เป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันความแน่นอนทางจริยธรรม (moral certainty) กล่าวคือ เขาเชื่อว่าจริยธรรมจะกลายเป็นสิ่งที่ไร้ความหมายหากพระเจ้าไม่ได้ดำรงอยู่

ข. ประเด็นที่ ๒ ในกรณีของจริยธรรมที่ไม่สมบูรณ์ คานท์เห็นว่าความดีสมบูรณ์ (complete good) ประกอบด้วยคุณธรรมสมบูรณ์ (perfect virtue) พร้อมด้วยความสุขสมบูรณ์ (perfect happiness) อันเป็นรางวัลแก่คุณธรรมนั้น คานท์เห็นว่าคุณธรรมควรนำมาซึ่งความสุข มิฉะนั้นจริยธรรมก็จะเป็นความหมาย อย่างไรก็ตาม ในธรรมชาติเราไม่อาจแน่ใจได้ว่าคนดีมีคุณธรรมจะประสบกับความสุขเสมอไปในทางตรงข้าม เราพบได้เสมอว่าผู้ที่มีคุณธรรมประสบความทุกข์ยาก ดังนั้น เพื่อให้จริยธรรมมีความหมาย เหตุผลปฏิบัติจึงคิดสมมติฐานหนึ่งขึ้นมา นั่นคือ มีสิ่งเหนือธรรมชาติที่มั่งคั่ง อำนาจและความดีงาม ซึ่งเป็นผู้ทรงคอยช่วยรับประกันว่า ผู้ที่เป็นคนดีมีคุณธรรมจะได้รับความสุขเป็นรางวัล สังเกตได้ว่าการอ้างเหตุผลนี้มีได้มุ่งเสนอว่าพระเจ้าทรงดำรงอยู่จริง หากแต่มุ่งเสนอว่าเป็นเรื่องสมเหตุสมผลที่จะคิดว่าพระเจ้าทรงดำรงอยู่^{๑๘}

การอ้างเหตุผลนี้มีข้อโต้แย้งว่าไม่ใช่ทุกคนที่จะเห็นการได้รับความสุขเป็นรางวัลนั้น เป็นเงื่อนไขของการปฏิบัติตนเป็นคนดี นอกจากนั้นยังมีข้อโต้แย้งว่าถ้าเราคาดหวังว่าจะได้รับความสุขเป็นรางวัล เราก็จะได้ปฏิบัติตนเป็นคนดีเพื่อความดี แต่เป็นการปฏิบัติดังกล่าวเพื่อรางวัล การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญคือ เราสามารถคิดถึงหลักการทางจริยธรรมได้โดยไม่จำเป็นต้องอ้างถึงพระเจ้า เช่น หลักประโยชน์นิยม หรือหลักจริยธรรมในศาสนาแบบอเทวนิยมอย่างพระพุทธศาสนา

^{๑๗} James, George Alfred. **Atheism**. In Mircea Eliade (ed.). **The Encyclopedia of Religion**. New York: Macmillan, Vol. 1 (1987):479-490.

^{๑๘} Kant, I. **Critique of Pure Reason**. Translated by N. Kemp Smith. (Second edition, 1933). (London: Macmillan, 1787), pp. 66-74.

๒.๖ บทสรุป

การศึกษาแนวคิดเรื่องความมีอยู่นั้นสามารถสรุปการวิเคราะห์ได้ว่า ความมีอยู่ (ontology) โดยสาระสำคัญเป็นการศึกษาความจริงของความมีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ให้ศึกษาจากความเป็นอยู่ หรือ ความเป็น (essence) ของสิ่งนั้นๆ เป็นการศึกษาธรรมชาติของสิ่งที่เป็นจริงฐานะที่เป็นสากลที่สุด หรือใน ฐานะที่เป็นสิ่ง ไม่ใช่ในฐานะสิ่งนั้นหรือสิ่งนี้โดยเฉพาะ ซึ่งนักปรัชญาตะวันตกได้แสดงทัศนะผ่านข้อพิสูจน์ทั้ง ๔ ข้อดังต่อไปนี้

๑) ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงภววิทยา เป็นการอ้างเหตุผลเชิงมโนทัศน์ หรือแบบก่อน ประสบการณ์โดยไม่ต้องอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์ หรือประสบการณ์ หากแต่อาศัยการวิเคราะห์มโนทัศน์ เรื่องพระเจ้าในฐานะสิ่งที่สมบูรณ์สูงสุดเพียงอย่างเดียว ด้วยการอ้างเหตุผลว่า การดำรงอยู่อย่างจำเป็น (necessary existence) เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด และสามารถคิดถึงได้ต้องดำรงอยู่จริงและเป็นสิ่งที่ไม่สามารถ คิดได้ว่าไม่ดำรงอยู่ กล่าวคือจำเป็นต้องดำรงอยู่ ดังนั้น มีแต่สิ่งที่ดำรงอยู่อย่างจำเป็นเท่านั้นที่สามารถจะ เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งสามารถคิดถึงได้ และสิ่งนั้นคือพระเจ้า อีกประการหนึ่ง การอ้างเหตุผลความมีอยู่ เชิงภววิทยานี้เป็นการแสดงออกซึ่งศรัทธา (an expression of faith) เพื่อแสดงความมีอยู่ของเหตุผลที่ จำเป็นในลักษณะของการอาศัยความตระหนักถึงธรรมชาติของพระเจ้า

๒) ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงจักรวาลวิทยา เป็นการอ้างเหตุผลจากการมีอยู่ของโลกไปสู่การมี อยู่ของพระเจ้า การอ้างเหตุผลแบบนี้มีอยู่ ๒ ขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกอ้างถึงการมีอยู่ของโลกไปสู่การมีอยู่ ของปฐมเหตุ (a first cause) หรือสัจจำเป็น (necessary being) ซึ่งเป็นที่มาของการดำรงอยู่ของโลก และ ขั้นที่สองเสนอว่าปฐมเหตุดังกล่าวมีคุณสมบัติต่างๆ ที่ตรงกับความคิดเรื่องพระเจ้า และต้องมีสาเหตุสุดท้าย ก็คือพระเจ้า

๓) ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงอันตวิทยา เป็นการอ้างเหตุผลจากการออกแบบ (argument from design) การอ้างเหตุผลแบบนี้เป็นแบบหลังประสบการณ์ ซึ่งเป็นการอนุมานสาเหตุที่ก่อให้เกิดผลเหล่านี้ ขึ้นมาโดยมีลักษณะคล้ายกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกธรรมชาติที่ต้องมีผู้มีสติปัญญาเป็นผู้ออกแบบ สร้างสรรค์ขึ้นมา นั่นคือพระเจ้า

๔) ข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงจริยธรรม เป็นการอ้างเหตุผลแบบหลังประสบการณ์อีกรูปแบบ หนึ่งที่อาศัยประสบการณ์ทางจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะสองประการ คือ เป็นการอ้างเหตุผลเชิง ปฏิบัติซึ่งอิงกับประสบการณ์ทางจริยธรรมของมนุษย์มากกว่าที่จะเป็นการอ้างเหตุผลเชิงทฤษฎี และการอ้าง เหตุผลแบบนี้ยังเป็นการยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้าในลักษณะที่เป็นบุคคลมากกว่าจะเป็นวัตถุสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ในฐานะปฐมกร (the prime mover) หรือสัจที่มีอยู่อย่างจำเป็น (necessary being) ในเชิงทฤษฎีทาง เทววิทยาและปรัชญา แต่โดยทั้งหมดนั้นเป็นที่มาของจริยธรรมอันสมบูรณ์ (absolute) คือเป็นสากล และเป็นภววิสัย (objective)